

**ВІДОКРЕМЛЕНИЙ СТРУКТУРНИЙ ПІДРОЗДІЛ «БЕРЕЖАНСЬКИЙ
ФАХОВИЙ КОЛЕДЖ НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ БІОРЕСУСІВ І
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ»**

**ПРОГРАМА ГУРТКА
«ФЛОРИСТИКА ТА ФІТОДИЗАЙН
ІНТЕР'ЄРУ»**

Керівник гуртка: ***Наталія ЧОРНА***

м. БЕРЕЖАНИ 2021р.

ПРОГРАМА ГУРТКА ФЛОРИСТИКА ТА ФІТОДИЗАЙН ІНТЕР'ЄРУ

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

З глибокої давнини природа була стимулом для творчості у всіх видах і жанрах мистецтва. Рослини надихали скульпторів, художників, архітекторів. Однак, жодний вид мистецтва не пов'язаний так тісно зі світом природи, як флористика та фітодизайн. Передаючи в композиції життя природи в її динаміці та багатогранній красі, людина глибше пізнає світ природи, відкриває його закони, пробуджує почуття любові та бережливого ставлення до природи, розкриває свої художні здібності та смаки.

Зв'язок мистецтва й природи є ефективним засобом виховання та розвитку особистості. Використати можливості природи і мистецтва для розвитку та професійного самовизначення учнівської молоді покликаний гурток «Флористика та фітодизайн інтер'єру».

Мета та завдання гуртка:

- засвоєння системи знань з флористики та фітодизайну;
- опанування практичними вміннями та навичками флористики та фітодизайну;
- розвиток техніки створення флористичних об'єктів;
- формування ставлення студентів до природи рідного краю, історії та традицій українського народу;
- формування оцінних суджень про роль природи у житті людини;
- формування естетичних смаків та екологічної культури студентів;
- розвиток пізнавального інтересу, творчих здібностей;
- створення середовища для саморозвитку, самореалізації, соціалізації та професійного самовизначення студентів;
- здобуття допрофесійної освіти.

Програма гуртка «Флористика та фітодизайн інтер'єру» пройшла апробацію впродовж 2016— 2017 років. Розрахована програма на два роки навчання студентів.

Перший рік навчання (216 годин) передбачає знайомство гуртківців з історією флористики, засвоєння основних понять флористики та фітодизайну, вивчення матеріалів та обладнання, що використовується у флористиці, опанування прийомів збереження природного матеріалу та виготовлення флористичних об'єктів.

Впродовж другого року (216 годин) студенти набувають техніки конструювання складних букетів та композицій з живих та засушених рослин, вчать застосовувати елементи фітодизайну для оформлення інтер'єрів, набувають умінь зовнішнього квіtkово декоративного оформлення. Формування спеціальних умінь та навичок здійснюється на практичних заняттях, кількість яких значно перевищує теоретичні заняття.

Програмою передбачені екскурсії з метою профорієнтації студентів до салонів-магазинів, квіtkових магазинів, ботанічних садів, музеїв, виставок, а також зустрічі з фахівцями.

Основними формами навчання є: практичні роботи, лекції, екскурсії, зустрічі з фахівцями, проєктна діяльність, конкурси, виставки.

Для отримання допрофесійної освіти та відповідного документу студенти проходять допрофесійне стажування за місцем навчання з метою удосконалення набутих практичних вмінь та навичок.

За відсутності умов для проходження допрофесійного стажування за місцем навчання, студенти можуть проходити стажування в інших установах де є відповідні умови, попередньо уклавши з ними договір.

Прогнозований результат та методи його діагностики.

Результатом реалізації програми є досягнення мети та завдань програми:

- розширення знань про рослинний світ, види квіткового аранжування та фітодизайну;
- розвиток пізнавальних інтересів, творчих нахилів та здібностей студентів;
- виховання в студентів дбайливого ставлення до природи, рідного краю, естетичного та художнього смаку;
- оволодіння допрофесійною освітою.

Основними формами і методами діагностики прогнозованих результатів є: написання рефератів, усне і письмове опитування, складання проектів озеленення та фітодизайну, виготовлення букетів і композицій на різну тематику, організація виставок і конкурсів з нагоди свят.

Контроль отриманих результатів: перевірка засвоєння практичних умінь, опитування, тестування, виготовлення залікових робіт, участь у конкурсах, виставках.

Критерії атестації на отримання свідоцтва про позашкільну освіту: підсумкова атестація, тестування, залік, екзамен.

Студенти повинні засвоїти такі поняття та терміни: аранжування, букет, вінок, гірлянда, дизайнер, ескіз, «засніження» рослин, засушування, ікебана, каркас, кендзан, композиція, консервування рослин, кошик, ландшафт, морібана, нагіїре, озеленення, оскелечування, панно, печворк, проект, річка, сейка, сухоцвіти, фіто композиція, флористика.

Основні засоби навчання:

прилади: плитка електрична, утюг, клеєвий пістолет;

обладнання спеціалізоване: декоративні горщики для квітів, ємкості для практичних робіт, вази (різних форм), декоративні площки, аксесуари для аранжування; *інструменти:*

секатор, ножиці побутові, плоскогубці, кусачки, шило, пінцет, голки, ножі, садові ножиці, молоток, рамки кендзан, цвяхи, підставки, кошики; *матеріали:* клей, нитки, фарби, стрічка, тканина, фурнітура, дріт, креп-папір, пір'я, папір, ватман, скоч, анкор, тейп-стрічка, оазис, декор, свічки, сизаль, живі квіти та пагони рослин.

Перший рік навчання Навчально-тематичний план

№ п/п	Назва розділу	Кількість годин		
		теоретичні заняття	практичні заняття	разом
	Вступ	6	0	6
1.	Історія флористики	9	3	12
2.	Матеріали і обладнання флориста. Інструктаж з техніки безпеки.	6	6	12
3.	Збереження та обробка зрізаного природного матеріалу	9	15	24
4.	Основні стилі європейської школи флористики	18	30	48
5.	Новорічні та різдвяні композиції	9	27	36
6.	Японська школа флористики — Ikebana	6	21	27
7.	Українська символіка у флористиці	12	18	30
8.	Основи екодизайну	6	9	15
9.	Узагальнення	3	6	9
Всього:		81	135	216

Перевірка та оцінювання знань та вмінь студентів: написання рефератів, виготовлення букетів, композицій, оформлення виставок, участь у конкурсах та виставках.

Програма

Кількість годин	Дата проведення	Тема	Компетентності, які формується під час вивчення даної теми
ВСТУП (6 годин)			
		Загальне уявлення про флористику. Флористика як стародавній вид декоративноприкладного мистецтва. Рослинні мотиви у народному мистецтві	<i>Студент:</i> <i>описує:</i> - флористику як стародавній вид декоративно-прикладного виду мистецтва; - рослинні мотиви у народному мистецтві; <i>виявляє</i> <i>ставлення:</i> - до флористики як стародавнього виду

			декоративно-прикладного мистецтва
<i>Екскурсія до магазину квітів.</i>			
Тема І. Історія флористики (12 годин)			
		Теоретичні основи флористики. Флористика у різних країнах світу. Відбиток національних рис історичного розвитку різних країн світу у сучасному мистецтві флористики. Квіти у народних звичаях та обрядах України	<i>студент описує:</i> - основні етапи розвитку флористики як мистецтва; - особливості флористики різних країн світу; - використання квітів у народних звичаях та обрядах українського народу; <i>робить висновок про:</i> - вплив природи на мистецтво
<i>Практичні роботи:</i> Робота з літературою, Інтернет-ресурсом. Підготовка рефератів з історії флористики. <i>Екскурсії:</i> на флористичну виставку.			
Тема ІІ. Матеріали та обладнання флориста (12 годин)			
		Набір інструментів для флориста: секатор, ніж, садові ножиці, проволочка, молоток, цвяхи, спрій. Флористичний та гарячий клей, прийоми роботи з ним. Призначення облад-	<i>Студент описує:</i> - обладнання та інструменти флориста, фурнітуру та декор; <i>наводить приклади:</i> - використання інструментів та аксесуарів у діяльності

		нання та інструментів, їх підбір. Посуд, підставки, аксесуари, фурнітура та декор. Інструктаж з техніки безпеки	флориста; <i>характеризує:</i> - обладнання та інструменти флориста, залежно від його призначення; <i>дотримується правил:</i> - підбору та роботи з флористичними інструментами й обладнанням; - підготовки декоративного матеріалу до роботи; - техніки безпеки під час роботи з інструментами флориста
--	--	--	---

Практичні роботи:

Підбір та опанування умінь роботи з інструментами та обладнанням флориста.

Підготовка декоративного матеріалу до роботи.

Тема III. Збереження та обробка зрізаного природного матеріалу (24 години)

		Види природного матеріалу та його попередня підготовка: обробка здерев'янілих стебел, стебел, що виділяють молочний сік, обробка зів'ялих рослин. Правила зрізання квітів. Подовження життя квітів після зрізання. Вимоги до води. Сумісність квітів. Вимоги до рослин при створенні букета	<i>студент описує:</i> - прийоми попередньої підготовки природного матеріалу; - прийоми подовження життя квітів після зрізання; - основні правила створення букету; - прийоми обробки квітів; <i>дотримується правил:</i> - зрізування та підготовки квіткової продукції; - подовження життя зрізаних квітів; - підбору квітів для букету; виготовлення букетів
--	--	--	---

Практичні роботи:

Зрізування та підготовка квіткової продукції.

Методи подовження життя зрізаних квітів.

Підбір квітів для букету.

Виготовлення букетів.

Екскурсія до салону-магазину квітів.

Тема IV. Основні види і стилі європейської школи флористики (48 годин)

		Школи флористики: європейська, японська, голландська, риси подібності та відмінності. Європейська школа аранжування, характерні риси. Букети: стилі	<i>студент описує:</i> - основні школи флористики; - стилі і форми букетів та композицій, <i>характеризує:</i> - правила складання букетів і композицій;
		і форми. Правила підбору квітів для букету відповідної тематики та призначення. Оформлення букета. Квіткові композиції та основні тенденції їх побудови: симетрія, лінія, колір, пропорції, фон, текстура, урівноваженість. Сприйняття квіткової композиції: форма, рівновага, гармонія, акцент, нюанс, контраст. Стилi i геометричні форми квіткових композицій. Флористичні форми: кошики, гірлянди, вінки, бутон'єрки, букети і композиції	- правила підбору квітів для букету відповідної тематики та призначення; - прийоми оформлення букета; - квіткові композиції та основні тенденції їх побудови; - стилі і форми квіткових композицій; <i>дотримується правил:</i> - виготовлення композицій, букетів, гірлянд, вінків; - виготовлення округлих трикутних букетів; - підбір матеріалу для композицій; - виготовлення симетричної та асиметричної композицій; - складання композицій різних форм (кругла, трикутна, півколо); - виготовлення

			флористичних вінків; - виготовлення гірлянд для оздоблення інтер'єру. - створення композицій у вазах, підставках, кошиках; оформлення флористичної виставки
--	--	--	--

Практичні роботи:

Виготовлення округлих букетів.
 Виготовлення трикутних букетів.
 Підбір матеріалу для композицій.
 Виготовлення симетричної композиції.
 Виготовлення асиметричної композиції.
 Складання композиції різних форм (кругла, трикутна, півколо).
 Виготовлення флористичних вінків.
 Виготовлення гірлянд для оздоблення інтер'єру.
 Створення композицій у вазах, підставках, кошиках.
 Оформлення флористичної виставки.

Екскурсії: до салону-магазину квітів, ботанічного саду, на флористичну виставку.

Тема V. Новорічні та різдвяні композиції (36 годин)

Тема VII. Українська символіка у флористиці (30 годин)

		Історія мистецтва флористики в Україні. Символіка квітів і рослин. Рослинні мотиви у народному мистецтві. Український віночок. Родинні обереги. Традиції українського народу. Обряди та звичаї пов'язані з рослинами, їх відображення у флористиці. Календар народних свят та обрядів	<i>Студент: описує:</i> - історію мистецтва флористики в Україні; - символіку квітів і рослин; - рослинні мотиви у народному мистецтві; - традиції українського народу; - обряди та звичаї пов'язані з рослинами, - календар народних свят та обрядів; <i>виявляє ставлення до:</i> - традицій, обрядів та звичаїв українців; - мистецтва флористики в Україні; <i>дотримується правил:</i> - підготовка квітів та виготовлення українського віночка; - виготовлення букетів у
			національному стилі; виготовлення композицій, кошиків до національних свят та урочистостей, «Родинних оберегів»
<i>Практичні роботи:</i> Підготовка квітів для виготовлення українського віночка. Виготовлення українського віночка. Конструювання букетів у національному стилі. Конструювання композицій до національних свят. Виготовлення кошиків до національних свят та урочистостей. Підготовка основи для оберегів. Виготовлення «Родинних оберегів». <i>Екскурсії:</i> до етнографічного, краєзнавчого музеїв, на виставки народного декоративно-прикладного мистецтва.			
Тема VIII. Основи екодизайну (15 годин)			

		Екологічні проблеми планети. Охорона природи. Дизайн і екологія.. Екодизайн, як один із шляхів вирішення екологічних проблем	<i>Студент:</i> <i>описує:</i> - екологічні проблеми планети;- технології екодизайну <i>характеризує:</i> - шляхи розв'язання екологічних проблем; <i>виявляє</i> <i>судження про:</i> - необхідність охорони природи; - екодизайн як один із шляхів вирішення екологічних проблем; <i>дотримується правил:</i> - створення проектів фіто- та екодизайну приміщення; - впровадження проектів фіто- та екодизайну приміщення
--	--	--	--

Практичні роботи:

Робота з Червоною книгою України.

Створення проектів фіто- та екодизайну приміщення.

Впровадження проектів фіто- та екодизайну приміщення.

Тема VIII. Узагальнення (9 годин)

		Підведення підсумків роботи гуртка. Підготовка та оформлення виставки робіт гуртківців	<i>Студент:</i> <i>висловлює судження про:</i> - роль флористики у суспільстві та житті людини
--	--	---	---

Практичні роботи:

Створення проекту виставки та виготовлення букетів і композицій для виставки.

Другий рік навчання Навчально-тематичний план

№ п/п	Назва розділу	Кількість годин		
		теоретичні заняття	практичні заняття	разом
	Вступ	6	3	9
	Квіткові композиції	12	24	36

	Сухоцвіти і робота з ними	6	18	24
	Композиції із сухого природного матеріалу	9	18	27
	Штучні квіти. Виготовлення квітів.	9	21	30
	Колаж.	12	24	36
	Сучасні стилі та напрямки флористики та фітодизайну.	6	15	21
	Оформлення та дизайн інтер'єрів приміщень	6	21	27
	Узагальнення	0	6	6
Всього:		63	153	216

Перевірка та оцінювання знань та вмінь студентів: практикум, участь у конкурсах, створення тематичних композицій, розробка проектів та ескізів фітодизайну різних приміщень, внутрішнього та зовнішнього озеленення

Програма

Кількість годин	Дата проведення	Тема	Компетентності, які формуються під час вивчення даної теми
	ВСТУП (9 годин)		
		Флористика та фітодизайн як складові мистецтва. Майстри флористи, їх творчість. Значення флористики та фітодизайну в сучасній культурі	<i>Студент: описує:</i> - флористику та фітодизайн як складові мистецтва в сучасному суспільстві; - творчість флористів зі світовим визнанням; <i>висловлює судження про:</i> - флористику та фітодизайн, як складові мистецтва; - значення флористики у сучасному житті суспільства
<i>Практична робота:</i> Організація виставки флористичних робіт.			

Екскурсії: до історичного, етнографічного музеїв, до магазину квітів.

Тема І. Квіткові композиції (36 годин)

	Фітокомпозиційні стилі: «печворк», природно--стратегії; абстрактний, Тематика та символіка - композиції; пропорція, рівновага композиції. - кольорів. Колористичні композиції, використанням обробленого коріння, кори, - композицій; каміння, декоративного скла тощо композицій;	Учень: описує: фітокомпозиційні стилі; ландшафтний, авангардний. характеризує: тематику та символіку квіткових композицій, підбору стратегії. контраст. Фон, дотримується правил конструювання ескізів та Тональну композицій, підбору стратегії. природного відповідно до гармонії складання симетричної та гілок, складання різностильових композицій. - виготовлення авангардних композицій «печворк». - проведення тематичних композицій.
--	--	---

Практична робота:

Проведення тематичних виставок.

Конструювання ескізів та проектів квіткових композицій.

Підбір елементів композиції, відповідно до гармонії кольору.

Складання симетричної та асиметричної композицій.

Складання різностильових композицій.

Виготовлення авангардних композицій.

Виготовлення композицій в стилі «печворк».

Екскурсії: до квітково-ландшафтних парків, на виставку «Природа і фантазія», до салону-магазину.

Тема II. Сухоцвіти і робота з ними (24 годин)

		Асортимент природного матеріалу для засушування. Зрізування та зберігання сухоцвітів. Засушування квітів. Методи заготівлі сухого рослинного матеріалу. Засушування сухоцвітів: сушіння на повітрі в різному положенні, на фільтрувальному папері, ваті; висушування за допомогою різних осушувачів. Заготівля рослин для	Студент: описує - асортимент засушування; - правила заготівлі матеріалу; - методи заготівлі матеріалу; - вирощування засушування сухих
--	--	---	--

Тема III. Штучні квіти у флористиці (30 годин)

		Штучні квіти, їх різноманітність та робота з ними. Методи і принципи виготовлення штучних квітів із різноманітного матеріалу (тканина, креп-папір, пір'я, промислові відходи, природний і рослинний матеріал)	Студент: дотримується правил: - виготовлення штучних квітів із тканини, креппаперу, із промислових відходів; - створення букетів і композицій із виготовлених квітів; - виготовлення букетів та композицій із купованих штучних квітів; - техніки поєднання штучних квітів і сухоцвітів
--	--	---	--

Практична робота:

Виготовлення штучних квітів із тканини.

Виготовлення штучних квітів із креп-паперу.

Виготовлення фантастичних квітів із промислових відходів.

Створення букетів і композицій із виготовлених квітів.

Виготовлення букетів із купованих штучних квітів.

Виготовлення композицій із купованих штучних квітів.

Техніка поєднання штучних квітів і сухоцвітів.

Екскурсія до квіткових магазинів

Тема IV. Колаж (36 годин)

		Флористичний колаж. Стилі колажу. Техніка виготовлення площинного колажу із засушених рослин. Паспорту, фон його виготовлення. Види колажу. Техніка виготовлення безфоновового або прозорого колажу. Об'ємний колаж. Гіпсовий колаж. Колористичне коло. Гармонія кольорів	<i>Студент: описує:</i> - стилі колажу. - техніку виготовлення різних видів колажу; <i>дотримується правил:</i> - техніки виготовлення паспарту; фону для колажів, створення колористичного кола, виготовлення вітальної листівки, виготовлення площинного, без-фоновового та об'ємного колажу
--	--	---	---

Практична робота:

Техніка виготовлення паспарту.
Виготовлення фону для колажів.
Створення колористичного кола.
Виготовлення вітальної листівки.
Виготовлення площинного колажу.
Виготовлення об'ємного колажу.
Виготовлення безфоновового колажу.

Екскурсія до салону-магазину квітів.

Тема V. Сучасні стилі та напрями флористики та фітодизайну (21 годин)

		Фітодизайн. Сучасні напрями та тенденції флористики та фітодизайну. Сучасні букети: - каркасні букети, шоу букети, букет на портбукеті. лельна, радіальна, виготовлення букетів та композицій;	<i>Студент:</i> <i>описує:</i> сучасні напрями та тенденції флористики та Пара-фітодизайну; вільна, -техніки транспорентна техніки виготовлення букетів
--	--	--	--

Практична робота:

Техніка виготовлення різностильових каркасів для букетів.

Складання букету на каркасі.

Створення шоу-букета.

Виготовлення букетів на портбукетниці.

Тема VI. Оформлення та дизайн інтер'єрів (27 годин)

		Основні стилі інтер'єрів: історичні (романський, ренесанс, бароко, класицизм, ампір, модерн) та сучасні (мінімалізм, конструктивізм, техно, хай-тек, кантрі, авангард). Чинники, що впливають на стиль інтер'єру з використанням елементів фітодизайну. Умови зорового сприйняття, освітлення, психофізіологічні особливості сприйняття. Теоретичні основи гармонізації інтер'єрів. Синтез мистецтв в інтер'єрах. Композиційні методи вирішення інтер'єрів з	<i>Студент:</i> <i>описує:</i> - основні стилі інтер'єрів; - чинники, що впливають на стиль інтер'єру; - композиційні методи вирішення інтер'єрів; - квітково-декоративне оформлення установ та шкіл; - озеленення житлових та робочих приміщень. <i>дотримується правил:</i> - розробки проектів і ескізів фітодизайну
--	--	--	---

			приміщення в стилі класицизму; - виготовлення проекту дизайну приміщення в стилі
		метою оптимального поєднання всіх їх компонентів. Квітково-декоративне оформлення установ, шкіл та інших приміщень. Оформлення холів, великої зали, сцен, виставок. Озеленення житлових та робочих приміщень. Рослинні композиційно художні групи. Техніка конструювання фітокомпозицій. Горизонтальне та вертикальне озеленення	кантрі та авангард; - розробки проекту фітодизайну класної кімнати; - підбору рослин для створення фіто композицій; - оформлення інтер'єрів різних стилів; - підготовка і оформлення виставки
<i>Практична робота:</i> Розробка проектів і ескізів фітодизайну приміщення в стилі класицизму. Проект дизайну приміщення в стилі кантрі. Розробка проекту дизайну приміщення в стилі авангард. Розробка проекту фітодизайну класної кімнати. Підбір рослин для створення фітокомпозицій. Оформлення інтер'єрів різних стилів. Підготовка і оформлення виставки.			

Література

1. Володина Н.З., Мальшева Н.В. К цветку цветок. — Спб.: Лениздат, 1993.
2. Киятник А.К. Искусство составления букетов. — Ташкент, 1982.
3. Клевенская Т.М., Панкратов В.А. Цветочная аранжировка. — М.: Агропромиздат, 1988.
4. Корниенко Г., Добруцкий И. Искусство цветов. — К.: МСВП Компьютерные Системы, 1992.
5. Ландшафтный дизайн от А до Я. — М.: ОЛМА-ПРЕСС Гранд, 2003.
6. Приходько С.Н. Хоровод цветов. — К.: Реклама, 1985.
7. Пронников В.А. Икзбана, или вселенная, запечатленная в цветке. — М., 1985.
8. Табунчиков Н.П. Аранжировка цветов. — К.: Реклама, 1988.
9. Флористика. — М.: «Внешсигма», 2000.

Список рекомендованої літератури для студентів і педагогів:

1. *Анисимова Анастасия.* Домашняя флористика. М.: Ниола 21-й век, 2004. — 144 с.
2. *Асманн П.* Современная флористика / Пер. с нем. Е. Я. Юдаевой. — М.: Культура и традиции, 2003. — 224 с.
3. *Бегония Р.* Школа флористики. Искусство составления букетов для торжественных случаев. М.: Зксмо, 2007. — 112 с.
4. *Заверуха Б. В.* Квіти дванадцяти місяців. 2-ге вид., доп. і перероблене. — К.: Урожай, 1986. — 176 с.
5. *Заверуха Б. В. Шемиученко Ю. С. та ін.* Рослини Червоної книги. — К.: 1985. — 136 с.
6. *Залотницький Л. Ф.* Квіти в легендах і переказах. — К.: Урожай, 1992.
7. *Капранова Н. Н.* Комнатные растения в интерьере. Изд-во Московского университета. — М.: 1989. — 187 с.
8. *Клеванская Т. М., Панкратов В. П.* Цветочная аранжировка. — М.: Агропромиздат, 1988.
9. *Корниенко Т. С. Добруцкий И. И.* Искусство цветов: Иллюстрированное методическое пособие по технике аранжировки цветов. — К.: МСВП «Компьютерные системы», 1992. — 175 с.
10. *Кохно Н. А.* Деревья и кустарники декоративных городских насаждений. — К.: Наукова думка, 1991. — 234 с.
11. *Приходько С. Н.* Цілюща флора у вашій кімнаті. — К.: Наукова думка, 1990. 144
12. *Пронников В. А.* Ikebana или Вселенная, запечатленная в цветах. — М.: Наука, 1985.
13. *Родионова С. В.* Пособие цветовода-любителя. — М.: Цитадель, 2000.
14. *Рзворт Дженни, Берри Сьюзен.* Аранжировка цветов. Полный курс подбора и аранжировки свежих цветов круглый год. (Перевод Гвоздева Т.). — М.: Внешсигма, 1999. — 128 с.
15. *Сележинський Г. В.* Прекрасні супутники наші. — К.: Молодь, 1989.
16. *Сидорова М. А.* Европейская флористика. — М.: Ниола — Пресс, 2007. — 128 с.
17. *Султанова Галида.* Ikebana по-русски. Серия: Мир цветов и растений. — М.: Феникс, 2002. — 224 с.
18. *Филиппович Наталья.* Букет на портбукетнице. Серия: Библиотека журнала «Цветь». Полный курс флористики. — М.: Ниола 21-й век, 2006 г. — 96 с.
19. *Фомина Юлия.* Современные букеты. — М.: Ниола 21-й век, 2004 г. — 144 с.
20. *Хессайон Д. Г.* Все об аранжировке цветов. — 2-и изд., испр. — М.: Кла-дезь, 2010.
21. *Черевченко Т. М.* Довідник квітникаря-любителя. — К.: Урожай, 2002.